

Yttrande kring Demokratins skattkammare från Hylte kommun

Inledning

Vi vill inleda med att tacka för möjligheten att lämna ett yttrande till Demokratins skattkammare, förslag till nationell biblioteksstrategi.

Hylte är Hallands enda inlandskommun med ca 10 900 invånare. Andelen barn och unga är jämförelsevis hög (26%) och många av invånarna är utrikesfödda (32 % av de vuxna). Drygt 9% av de vuxna är arbetslösa. Hylte kommun identifierades av Tillväxtverket år 2018 som en socioekonomiskt eftersatt kommun.

Om man bortser från bidragsanställningar via t ex *Stärkta bibliotek* är vi fyra tillsvidareanställda bibliotekarier, språkstartare, skolbibliotekarie och chef. I Hylte har vi åstadkommit mycket de senaste åren:

2011 emottog vi tillsammans med Regionbibliotek Halland Greta Renborg-priset för Synliggör-projektet.

2013 införde vi som första folkbibliotek i Sverige bibliotekssystemet KOHA med öppen källkod. KOHA innebär att vi själva kan vara med och styra systemutvecklingen, utan de stora kostnader som andra leverantörer tar. Vi äger systemets innehåll och har därmed kontroll över personuppgifter mm. Inom Svenska KOHA-nätverket finns numera mer än 50 bibliotek som bedriver ett självorganiserat, verksamhetsutvecklande samarbete.

2016 införde vi meröppet på kommunens samtliga tre bibliotek.

2018 fick vi Sveriges första tillsvidareanställda språkstartare, som gör hembesök hos kommunens samtliga familjer med små barn och informerar om och inspirerar till språkutveckling. Språkstart Halland finansieras gemensamt via Region Halland och Hylte kommun.

2019 Hylte kommuns DigidelCenter invigdes den 11 maj, via bidrag från Internetstiftelsen. Centret är ett kontorsövergripande samarbete mellan Hylte bibliotek och kommunens digitaliseringsenhet, med dedikerade lokaler. Besökarna framhåller det positiva i detta; att slippa "störa" bibliotekspersonalen i utlåningsdisken med digitala frågor och dessutom en lugnare och mindre utlämnande miljö.

2020 Under våren startar vi en bokcirkel med utgångspunkt i läsningens läkande kraft. En av våra medarbetare går under hösten 2019 en utbildning inom biblioterapi på Erstad Sköndal Bräcke högskola.

En nationell biblioteksstrategi ska avse det allmänna biblioteksväsendet och utgå från bibliotekslagen. Enligt portalparagrafen i bibliotekslagen ska "biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet verka för det demografiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning".

Flera nationella uppdrag har givits folkbiblioteken under senare år (tex Delning.nu, Digitalt först med användaren i fokus) och det finns också förslag på nya uppdrag i liggande förslag. Om folkbiblioteken ska kunna fortsätta att vara relevanta i den snabbt föränderliga omvärlden behöver Stärkta bibliotek riktas mot folkbiblioteken även fortsättningsvis i permanent form.

Nuvarande förslag utgår till oproportionerligt stor del från KBs verksamhet och deras behov av ökade resurser. KB samlar in och bevarar bland annat böcker, tidningar, film, musik, reklam och dataspel. KB verkar numera också som arkiv för ljud och bild samt för film. För att kunna bevara materialet inför framtiden bedrivs en omfattande digitisering.

Vår tolkning av liggande förslag är att KB begär av regeringen att få bestämmanderätten över Stärkta bibliotek. Det är i nuläget ett tillfälligt bidrag som fördelas förtjänstfullt av Kulturrådet till landets *folkbibliotek*. Medlen har bland annat använts till läsfrämjande, språkutveckling, nationella satsningar, digitala satsningar och satsningar för unga. I årets omgång ansökte folkbibliotek i landets kommuner sammanlagt om 351 miljoner, under 2018 ansöktes totalt om 445 miljoner kronor. Det finns alltså ett stort och varierat behov av extra resurser hos landets folkbibliotek, som via bidraget fördelas och används utifrån bibliotekslagen.

Kommentarer kring "Sex strategiska reformer för Stärkta bibliotek" enligt liggande förslag

Stärkta nationella digitala bibliotekstjänster

Enligt förslaget vill man satsa 90 av de 250 miljonerna till en digital biblioteksplattform (vilket är ett bra förslag) samt på "massiv digitalisering av tryckt material och andra medier enligt en flerårsplan". I den löpande texten förtydligas att "Sverige bör under en *tioårsperiod* digitalisera det mesta som har getts ut i landet". Gissningsvis är det den sistnämnda delen i reformen som kräver den större delen av de 90 miljonerna.

Givetvis är vi positivt inställda till bevarandet av det nationella kunskaps- och kulturarvet, men vi vill poängtera att det fysiska och digitala bevarandet av medier inte nämns i bibliotekslagen. Därför är det tveksamt om Stärkta bibliotek ska bidra med finansiering. Vi ställer oss också frågande till rimligheten i att digitisera allt som givits ut samt hur länge dagens teknik är relevant i framtiden.

I förslaget uttrycks att "Biblioteken ska vara en av de främsta instanser som medverkar till att mänsklighetens samlade kunskaps- och kulturarv digitaliseras, tillgängliggörs och bevaras". Vi ställer oss frågande till hur citatet ska tolkas och hur det påverkar folk- och skolbibliotekens verksamhet.

Stärkta skolbibliotek

Enligt liggande förslaget vill man satsa på ett nationellt kunskapscenter för skolbiblioteksfrågor. Det är en god ide, men det vore lämpligt att först se till att det finns bibliotekarier på plats ute i landets samtliga skolor som kan dra nytta av det nya kunskapscentret.

Stärkt nationell biblioteksmyndighet

Enligt förslaget ska KBs position som nationalbibliotek stärkas till att bli en nationell biblioteksmyndighet och få ett tydligare och mer utvidgat uppdrag.

En nationell biblioteksmyndighet är mycket välkommen, men det bör först utredas opartiskt hur den ska organiseras. Det är av största vikt att det finns kompetens gällande alla bibliotekstyper inom en sådan nationell enhet och dessutom att den är fristående och oberoende.

Exempel på andra tänkbara reformer som behöver stödjas nationellt

Exemplen som följer gynnar alla individer i samhälle, vilket saknas i strategin. Det allmänna biblioteksväsendets huvuduppdrag att verka för det demokratiska samhällets utveckling anser vi hade gynnats bättre av riktade ekonomiska medel till små barns språkutveckling (Bokstart/Språkstart), till att generellt höja medborgarnas digitala kompetens samt att skolbiblioteken ute i kommunerna bemannas och tillgängliggörs av biblioteksutbildad personal.

*Språket är grunden till delaktiga medborgare i ett demokratiskt samhälle, och det viktigaste vi kan ge våra barn och ungdomar förutom kärlek, mat och sömn. Hyltes språkstartare når i dagsläget **97%** av alla familjer med små barn för att inspirera och informera kring språkutveckling. Arbetssättet med upprepade hembesök är en evidensbaserad metod som bygger på mångårig erfarenhet, som vi märker gör skillnad för hur vårdnadshavarna engagerar sig i sina barns språkutveckling. I förlängningen bidrar språkstart till att det sociala utanförskapet minskar, vilket sparar stora mängder resurser. Det skapar också på sikt bättre förutsättningar för att upprätthålla demokratin, minskar segregationen samt gynnar den enskilda individens livskvalitet. Utöver detta är språkstart också ett utmärkt sätt att nå icke-användarna, bygga relationer och få fler att nyttja biblioteken och dess verksamheter. Dessutom fungerar hembesöken av en icke-myndighetsperson som ett extra socialt skyddsnät, där personalen har möjlighet att förmedla hjälp och stöd.

*Samhällets digitalisering är ett reellt paradigmskifte. Staten har beslutat att den offentliga sektorns kontakter med medborgare och företag ska ske via digitala tjänster. Den snabba utvecklingstakt som varit under de senaste åren har inte varit parallell med allmänhetens kompetenshöjning för att kunna ta del av tekniken.

Den nationella målsättningen bör vara digital kompetens på lika villkor, där alla i samhället oberoende av individuella förutsättningar har möjlighet att utveckla sina digitala kunskaper och förmågor. (Den är också en förutsättning för att medborgarna ska kunna ta del av diverse medier som digitiserats).

Bland de sex reformer som föreslås finns inga förslag kring hur de digitala klyftorna i samhället ska minskas. Biblioteken måste få ett tydligt och långsiktigt uppdrag samt ekonomiska medel att arbeta praktiskt med att utbilda medborgarna digitalt, både med teknik, webb och medie- och informationskunskap. Digital kompetens är en demokratisk rättighet.

*Bibliotekens värde och betydelse ligger inte i samlingarna (med ett fåtal undantag som t ex KB), utan i att det finns någon som lyfter fram, förmedlar och tillgängliggör dem. I förslaget konstateras att skolbiblioteksverksamheten inte är tillräckligt utbyggd, finansierad och integrerad med skolan vilket drabbar likvärdigheten inom skolvärlden och i förlängningen inom samhället. Behovet är akut [...] Utifrån detta konstaterande finner vi det anmärkningsvärt att det i slutsatserna varken nämns eller föreslås ett förtydligande i lagarna att skolbiblioteken ska bemannas av utbildade bibliotekarier (i relation till skolornas storlek). Det borde vara en rimlig målsättning i en nationell biblioteksstrategi.

Kommentarer kring de olika arbetsområdena enligt liggande förslag

Demokrati

De olika aspekterna av tillgänglighet är mycket välformulerade och inkluderande. Vi tilltalas av tanken på konsultativt stöd när det gäller mångspråkighet, men saknar i förslaget en uttalad strategi kring depositioner på andra språk. De underlättar enormt för att folk- och skolbiblioteken ska kunna tillgodose litteratur på mindre vanliga eller sällan efterfrågade språk.

Samhällets öppna rum

Vi instämmer till fullo kring avsnittets slutsatser.

Läsning

I ingressen står "Inspirera till läsupplevelser, öka allas läs- och språkförståelse och stärk litteraturens ställning". Tyvärr nämns inte ord om små barns språkutveckling i slutsatserna, vilket är anmärkningsvärt med tanke på att språket är grunden för delaktiga samhällsmedborgare, se s.3. Läsning, eller snarare läsfrämjandet, borde få ta betydligt större plats i en nationell strategi med tanke på att både läsförståelsen och läskunnigheten sjunker i samhället och skapar oönskade kunskapsklyftor.

Lärande

Det är positivt att lagändringar önskas när det gäller förtydligande av ansvaret för vuxenutbildningens biblioteksverksamhet.

Forskning

Vi instämmer kring att inläsningen av forskningsresultat och forskningsunderlag måste bort.

Nationella digitala bibliotekstjänster

Vi ställer oss positiva till följande förslag:

- nationellt bibliotekskort och nationell katalog.
- e-boksupphandling för folk- och skolbibliotek samt att skapa en jämn nationell tillgång på digitala tjänster och på så sätt minska de digitala klyftorna mellan kommuner med olika stora budgetar.

Gemensam infrastruktur

Enligt förslaget är nuvarande myndighet, det vill säga KB, mest lämpat för att stödja hela det allmänna biblioteksväsendet i rollen som nationalbibliotek med ett utvidgat uppdrag. Vi är tveksamma till detta, eftersom endast en mindre del av KBs verksamhet är riktad mot folk- och skolbibliotek och därför kan man anta att det inte finns tillräcklig kompetens. En nationell biblioteksmyndighet bör som nämnts tidigare vara oberoende, fristående och ha bred kompetens som täcker hela det allmänna biblioteksväsendet. Vi vill också i detta sammanhang framhålla att Kulturrådet gör ett utmärkt arbete vid fördelning av bidrag riktade mot biblioteksutveckling, litteratur och läsfrämjande.

Vi vill framhålla att en stor del av all svensk biblioteksutveckling sker lokalt, så även i Hylte. Inspirationen och stödet för vår biblioteksutveckling kommer till stor del från Regionbibliotek Halland. För en liten kommun med små ekonomiska och personella resurser betyder det oerhört mycket för verksamhetsutvecklingen att ha korta beslutsvägar och en nära tillgång (geografisk och relationell) till regionbibliotekets experter som omvärldsbevakar, kommer med nya tankar och idéer, stöttar och som är en direkt länk mellan stat och kommun.

Metodutveckling finansieras ofta genom bidrag. Vid nationella bidragsansökningar får folk- och skolbiblioteken själva lyfta och analysera behoven, samt reflektera över hur man bäst kan fortsätta utveckla verksamheterna. Den centralisering och standardisering som förespråkas i planen är oroväckande och kan verka hämmande på folkbibliotekens utveckling. Folk- och skolbiblioteken måste få utgå från sina lokala förutsättningar.

Vi ställer oss också frågande till att man i strategin oroar sig över att små biblioteksenheter inte ska kunna tillhandahålla ett likvärdigt utbud av medier och tjänster. Eftersom *Inköpsstödet av litteratur till folk- och skolbibliotek* har ställt krav på bibehållen kommunal mediabudget, har det varit en av orsakerna till att medieanslag

inte har drabbats av nedskärningar. Hyltes budget för media har utökats för att även kunna täcka kostnaderna för digitala tjänster. För Hyltes del är det alltså inte utbudet eller tjänsterna vi känner oro inför. Det är istället all lagstadgad verksamhet såsom att främja läsning, att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas samt att främja barn och ungdomars språkutveckling. Vi har otillräckliga personella resurser för att genomföra allt vi gör idag utan det statliga stödet från Stärkta bibliotek.

Vi ställer oss positiva till följande förslag under rubriken gemensam infrastruktur:

- en central biblioteksjuridisk kompetens. Juridik är ofta ett tungt och svårt område för biblioteken. För att även mindre bibliotek ska kunna arbeta med juridik, bibliotekssekretess och GDPR krävs både experthjälp och vidareutbildning.
- ändrad pliktlag.

- samverkan kring medieförsörjningen, stärkt mångspråkig biblioteksverksamhet, resursbibliotek för minoritetsspråk. Det är omöjligt för mindre skolbibliotek, men även för mindre folkbibliotek, att köpa in litteratur på alla modersmål som det finns behov av och i den omfattning som behövs. Inköp av litteratur på andra modersmål kräver både stor kunskap och stora resurser och vinner på att samordnas.

Avslutande reflektioner

Vi vill framhålla att planen ibland är svårtolkad och alltför detaljerad. Det är vanskligt att sätta en strategi för tio år med tanke på hur snabbt omvärlden faktiskt förändras.

Biblioteken måste få stöd och resurser för att både kunna vidareutveckla befintliga kompetenser, skaffa nya kompetenser allt eftersom behov uppstår samt ges möjligheter att höja relevanta kompetenser hos medborgarna. Biblioteksverksamhet måste vara förändringsbenägen och anpassningsbar för att kunna möta såväl aktuella behov som framtida utmaningar. Aldrig förr har det varit så tydligt att vi människor behöver utveckla våra förmågor under hela livet.

Folk- och skolbiblioteken borde också ha fått betydligt större utrymme i en nationell strategi för det allmänna biblioteksväsendet, särskilt med tanke på att i förslaget konstateras att "...skolverksamheten inte är tillräckligt utbyggd, finansierad och integrerad med skolan" samt att "Folkbiblioteket är den största, mest besökta och mest spridda kommunala kulturinstitutionen".

